

Hegedűs D. Géza felolvasása

(Kollázs Kertész Imre esszéiből)

Talán túl sokáig éltem diktatúrákban, ellenséges és reménytelenül idegen szellemi környezetben ahhoz, hogy szert tehettem volna némi irodalmi öntudatra: ezen egyszerűen nem volt érdemes töprengennem. Emellett mindenfelől az értésemre adták, hogy az, amin gondolkodom, az úgynevezett „téma”, amely foglalkoztat, időszerűtlen és nem attraktív. Így hát ezért is, és mert a saját meggyőződésemmel is egybevágott, az írást mindig is a legszigorúbb magánügyemnek tekintetem.

Magánügy: ez természetesen még nem zárja ki a komolyságot, ha az ilyen komolyság egy kissé nevetségesnek tűnt is abban a világban, ahol egyedül a hazugságot vették komolyan.

1955 egy szép tavaszi napján váratlanul arra a gondolatra jutottam, hogy egyetlen valóság létezik csupán, ez a valóság pedig én magam vagyok, az én életem, ez a törékeny és bizonytalan időre szóló

ajándék, amelyet idegen, ismeretlen erők kisajátítottak, államosítottak, meghatározták és megpecsételték, s amelyet az úgynevezett történelemtől, ettől a szörnyűséges Molochtól vissza kell vennem, mert egyedül az enyém, s ekként kell gazdálkodnom vele.

Budapesten születtem, egy zsidó családban, amelynek anyai ága az erdélyi Kolozsvárról, az apai pedig a Balaton-vidék délnyugati sarkából származik. Nagyszüleim még gyertyát gyújtottak a Sabbat beálltakor, péntek este, de nevüket már magyarosították, és természetes volt számukra, hogy a zsidóságot a vallásuknak, a hazájuknak pedig Magyarországot tekintsék. Anyai nagyszüleim a Holocaustban lelték halálukat, apai nagyszüleimet a Rákosi-féle kommunista hatalom pusztította el, amikor a zsidó aggodok házáat Budapestről az ország északi határvidékére kitelepítették. Úgy érzem,

hogy e rövid családtörténet mintegy magában foglalja és szimbolizálja az ország legújabb kori szenvedéstörténetét. Engem mindez arra tanít, hogy a gyászban nemcsak keserűség, de rendkívüli erkölcsi tartalék is rejlik.

A történelem nem ért véget, ellenkezőleg: tendenciái szerint továbbra is mindinkább magába nyeli s elszigeteli az embert természetes tartományától, sorsának, bukásának és felemelkedésének egyetemes színterétől, s cserébe a minden pillanattal tovább sodró feledést kínálja, a tökéletes amnéziát, a történelem totalitásában, a történelmi időfolyamban való maradéktalan feloldódást.

Ha Albert Camus kereken kijelenti: „A boldogság kötelesség”, akkor nyilvánvalóan arra gondol, hogy az ember csakis azzal szerezhet örömet Istennek, hogy boldog. S ez a mondatom természetesen metaforikusan, ha szabad így mondanom: költőileg értendő, s nem konfesszionális értelemben, mint ahogyan közel áll hozzám az isten gondolata, de távol minden konfesszió. Így a boldogság gondolata a teremtéssel rokon gondolat, s minden, csak nem

statikus nyugalmi állapot, a kérődző szarvasmarha békessége. Ellenkezőleg, a boldogság igénye alighanem a legsúlyosabb belső küzdelmet rója az emberre: azt, hogy önmagát önmagával, roppant igényei mértéke szerint elfogadtassa, hogy a minden emberben benne élő istenség mintegy magához emelje az esendő személyt.

Ám hogy így legyen, ahhoz az embernek vissza kell találnia önmagához, személyyé, individuummá kell válnia, az egzisztenciának abban a radikális értelmében, amit ez a szó jelent. Az ember nem arra születik, hogy kimustrált alkatrészként eltűnjön a történelemben, hanem hogy megértse sorsát, szembenézzen halandóságával, és – most egy igencsak ódivatú kifejezést fognak hallani tőlem: – hogy megmentse a lelkét. Az ember magasabb értelemben vett boldogwulása a történelmi létezésén kívül rejlik – de nem a történelmi tapasztalatok megkezdésével, ellenkezőleg, azok megélésével, birtokbavételével és a velük való tragikus azonosulással. Az embert egyedül a tudás emelheti a történelem fölé, a totális történelem csüggesztő, minden reménytől megfosztó jelenléte idején a tudás az egyetlen méltóságteljes menekülés, a tudás az egyetlen jó. Csakis e megélt tudás fényében tehetjük fel a kérdést: teremthet-e értéket mindaz, amit elkövetünk és elszenvedtünk – pontosabban fogalmazva: tulajdonítunk-e értéket a saját életünknek, vagy pedig elfelejtjük, mint az amnéziás betegek, esetleg elvetjük magunktól, akár az öngyilkosok. Mert ugyanaz a radikális szellem, amely az emberi tudás örökségévé teszi a botrányt, a gyalázatot és a szégyent, egyszersmind felszabadító szellem is, és nem azért vállalkozik a nihilizmus mételeyének maradéktalan feltárására, hogy ezeknek az öröknek engedje át a terepet, ellenkezőleg, azért, mert saját vitális erőit látja gazdagodni evvel.

A nagy felismerések mélyén, még ha meghaladhatatlan tragédiákon alapulnak is, mindig ott rejlik a szabadság mozzanata, amely valami többlettel, valami gazdagsággal árasztja el életünket, ráébrésztve létezésünk való tényére és az érte való felelősségre.

Az a civilizáció, amely nem mondja ki világosan az értékeit, vagy amely e kinyilvánított értékeit cserbenhagyja, az a pusztulás, a végelgyengülés útjára lép. Akkor majd mások fogják kimondani ezeket az értékeket, s e mások szájában azok már nem értékek lesznek többé, hanem megannyi ürügy a korlátlan hatalomra, a korlátlan pusztításra.

Értékeinket magunknak kell megteremtünk, napról napra s azzal a kitartó, bár láthatatlan etikai munkálkodással, amely ezeket az értékeket végül a napvilágra hozza s új európai kultúrává avatja.